

Csorba László

Magyarok a Via Giulián

KÖNYVKRITIKA - LXI. évfolyam, 19. szám, 2017. május 12.

Molnár Antal–Tóth Tamás: A Falconieri-palota. Róma. Balassi Kiadó, Budapest, 2016, 212 oldal, 5225 Ft

Egy híján 90 esztendeje, hogy Róma belvárosában a Palazzo Falconieri a magyar állam tulajdonába került. A palotáról és a benne működő intézmények, a Római Magyar Akadémia és a Pápai Magyar Egyházi Intézet történetéről 1998-ban megjelent egy tudományos igényű, többszerzős kötet *Száz év a magyar–olasz kapcsolatok szolgálatában. Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában (1895–1995)* címmel. Az építészettörténeti fejezetet Hetényi Ágnes, a történeti fejezetek egy részét a könyv szerkesztője, Csorba László írta. Tizennyolc évvel később, tavaly ősszel jelent meg a Balassi Kiadó és a Balassi Intézet közös gondozásában Molnár Antal és Tóth Tamás *A Falconieri-palota. Róma* című, a fülszöveg szerint „az érdeklődő közönségnek szóló” kötete. Az új vállalkozásról a korábbi könyv két munkatársa írt.

A szép kivitelben, hatásos címlappal közreadott kötet második felében a Római Magyar Akadémia történetét Molnár Antal, a Pápai Magyar Egyházi Intézetét Tóth Tamás mondja el. Elbeszélések bonyolult korszakok izgalmas eseményeit követik végig, összességében megbízhatóan és élvezetesen foglalják össze a témakör szakértői által eddig elért eredményeket. Egyetlen komolyabb hiányt érzek: a római iskola mint a XX. századi magyar képzőművészet egyik legmarkánsabb irányzata pár bekezdésnél bizonyára komolyabb bemutatást érdemelt volna. Aba-Novák, Szőnyi és több mint százhusz ösztöndíjas társuk későbbi – bár változó intenzitással, de még évtizedeken át ható – teljesítménye a római élmények nélkül egyszerűen érthetetlen; mindez a Római Magyar Akadémia hatástörténetének fontos fejezetét képezi.

Csak néhol éreztem úgy, hogy nem teljes a kép, hogy itt-ott vitatható a beállítás. Ilyen például Luttor Ferenc 1944 utáni tetteinek, sorsának ábrázolása. Nem könnyű persze a helyzet, hiszen koncepciózus és tehetséges emberről van szó, a Római Magyar Akadémián belüli egyházi kollégium fölépítőjéről, majd önálló pápai intézetté válásának legfőbb szorgalmazójáról, akinek ezirányú tevékenységét a katolikus egyházpolitika-történet egyértelműen pozitívan értékeli. Ám a világháborús végjátékban Luttor a Sztójay-kormány kollaboráns diplomatájává vált, aki nem egyszerűen „beköltözött” a Vatikánba, hanem valójában internálták, mert különben az amerikai hatóságok háborús bűnösként letartóztatták volna! Ennek feloldása után pedig, mielőtt 1947 tavaszán kivándorolt volna a peroni Argentínába, azzal az Alois Hudal püspökkel működött szorosán együtt különféle segélyprogramok szervezésében, akinek egykor növendéke volt a Santa Maria dell’Anima templomhoz csatlakozó német kollégiumban, ám akiről a történészek megállapították, hogy kulcsszerepet játszott számos náci háborús bűnös tengerentúlra menekítésében. Ennek persze nincs közvetlen köze a magyar pápai kollégium történetéhez, de Luttor portréját nem lehet hitelesen fölvezetni nélküle.

Némi ellentmondást érzek abban, ahogyan Molnár Antal a Római Magyar Akadémia 1946–49 közötti korszakát bemutatja, és ahogyan értékeli. A humanizmuskutató professzor, Kardos Tibor színvonalas rendezvényeit, eredményes kiadói tevékenységét, rendkívül sikeres ösztöndíjas- és vendégfogadó teljesítményét joggal ábrázolja úgy, hogy akkoriban a Palazzo Falconieriben működött „a város legjobb, legaktívabb külföldi intézete”. Pár mondattal odébb, kissé sommás értékelésében mégis úgy fogalmaz, hogy „a Kardos irányítása alatt álló

Akadémia csak részben jelentette a folytatását az 1928-ban megkezdett munkának, sok tekintetben inkább az új, az 1959 és 1989 között működő intézmény előfutárának tekinthető”. Persze, Kardos baloldali volt, a kommunista párt tagja, de a párt „irányvonalát” oly gyatra módon képviselte Rómában, hogy többek között erre hivatkozva „fúrta meg” sikeresen a vele ellentétben valóban militánsan kommunista követ, Tolnai Gábor. Arról, hogy Kardos úgymond „pártemberként” viselkedett, Péterffy Gedeon ír, a Pápai Magyar Egyházi Intézet vezetője, akivel szemben ekkor már – „mindszentysta” magatartása miatt – kibontakozott a támadás, ám akitől épp ezért aligha lehetett elvárni, hogy például érzékelje a Kardos és Tolnai viselkedése közötti különbséget. Talán ha a szerző több teret ad szövegében e konfliktusok bemutatásának, akkor a helyzetet mélyebben megértő empátiája jobban érvényesül a Kardos-korszakról adott értékelésében is.

Talán érdemes megemlíteni, hogy van két terület, ahol ma már a kutatás tisztázott olyan részleteket, amelyeket Tóth Tamás – a korábbi irodalom ismeretében – még vitatható momentumokként tárgyal. Megemlíti, hogy a pártállami diplomácia elleni önvédelmi harcban fölmerült az az érv, hogy a papokat azért nem lehet kitenni az utcára, mert a palotát Klebelsberg miniszter egykor a Vallásalapból (a II. József által elkobzott, de katolikus oldalról változatlanul egyházinak tekintett, egykori szerzetesi vagyontömegből) felvett kölcsönből vásárolta meg. Azóta tisztázódott, hogy ez tévedés: a palota vételárát teljes egészében az 1927/28. évi állami költségvetés beruházási és pótbeszerezési rovataiban biztosított összegek fedezték. Ugyanígy a két intézmény közötti vitákban megemlíti a földszinti raktárhelyiségnek a pápai intézettől való elvételét 1964-ben, amikor az emigránsokat az újra otthonról érkezők váltották fel, és ami később többször is mint „elszenvedett igazságtalanság” bukkant fel az ingatlanon belüli helyelosztási vitákban. A forrásokból azonban egyértelmű, hogy Szeredai Miklós gondnok Kardos tudta és engedélye nélkül adta át a helyiségeket a pápai intézetnek – ám ez az információ később elhalványult, így a rendszerváltozás papi nemzedéke azt hitte, joggal követelhet érte kárpótlást.

Végül két apróság: a Pápai Magyar Intézet címerét Xantus Géza tervezte, nem János, Molnár Antal élvezetes palotatörténeti sétájának végén pedig hiányoltam a fölépcső kezdőpontján a kandeláber említését, Varga Tamás 2007-ben készült munkáját, amely játékos motívumaival egyszerre hivatkozik Borromini eredeti stukkóira és azok XIX. századi újrafogalmazásaira a fölépcső korlátjának girlandjain. De mindezek tényleg apróságok, amiket azért említhetünk, hogy a jó jobb, a szép szebb legyen. A gazdag és élvezetes kötet összességében méltó módon mutatja be azt az európai kincset, amelyet a történelem a magyar nemzetre bízott Róma barokk szívében.